

Mor Rusland – tur retur:

mellem husmødre og kannibaler

AF METTE BRYLD

I den russiske nationbuilding-proces kappes politikere, videnskabsfolk og journalister om at genindsætte 'kvinden' i hendes imaginære, borgerlige rolle. Troen på kvindens 'naturlige' forudbestemmelse som hjemmets moralske vogter rodfastes stærkere nu end nogensinde tidligere i sovjetstyrets 70-årige historie. Heldigvis konstruerer de russiske kvinder moddiskurser.

J o mere demokrati og ytringsfrihed, de anti-sovjetiske kræfter opnåede under perestrojkaen sidst i 1980'erne, jo mere forvandlede de russiske kvinder til ufrihedens gidsler. Så markant var denne tendens, at russiske feminister, vrede og frustrerede over udviklingen, på et tidspunkt (i 1989) måtte erkende reformprocessen som 'i bund og grund et mande-projekt' (Posadskaya 1994: 3).¹ I den nydannede offentligheds diskurser gled 'kvinden' ind som den, der mangefacetteret kunne sætte den nye dynamiske forretningsmand og opkommende statsmand i relief. Hvor han symboliseredes som handlekraftig og energisk, beslutsom og rationel, husliggjordes og kropsliggjordes hun. Overordnet kan ikonografien læses også som en analogisering mellem det mandlige og Vesten (handlen, fornuft, fremtiden) og det kvindelige og Østen (væren, irrationalitet, fortiden). En fremtrædende kvindelig professor i økonomi afbildedes i Izvestija med en

samovar i favnen, en anden kendt videnskabskvinde sås fotograferet ved en spinderok. Partibladet, Pravda, fortalte i 1989 om en hospitalskonkurrence, hvor de involverede sygeplejersker og læger prøvedes i deres faglige kunnen, herunder i deres kogekunst! ‘Alt dette er forståeligt’, skrev avisen bifaldende, ‘for hospitalspersonale er jo mest kvinder.’ (Posadskaya 1994: 136) I alle tre iscenesættelser udviskede kvindelighedens pastorale ikoner arbejdsmarkedsrelationen. Indirekte konnoteredes denne som upassende og ude af trit med kønskarak-teren i de nye, business-orienterede tider, hvor Vesten blev genopfundet som et fantasirige, de færreste vesterlændinge ville kunne genkende. Måske er det ikke helt galt at hævde, at det hverken var Gorbatjov eller Reagan, men den amerikanske husmor i et hollywoodsk drømmeregime, der tog livet af Sovjetunionen.

Politikere, videnskabsfolk, journalister og mediefolk kappedes med ét om at genindsætte ‘kvinden’ i hendes imaginære borgerlige roller. Troen på kvinders ‘naturlige’ forudbestemmelse, moderskab og huslighed, rodfæstedes stærkere end nogensinde i sovjetstyrets 70-årige historie.

Jeg har i min artikel valgt at beskrive to versioner af denne kulturkliché i dagens Rusland. I den ene version konstrueres den post-sovjetiske genfødsel af den russiske nation som synonym med genfødslen af ægte kvindelighed. Gamle forestillinger om ‘kvinden’ som repræsentant for nationen, landet og masserne geninvesteres i opgøret med en sovjetsocialistisk fortid.² I den anden version imødegås dette nostalgiske og patetiske kvindelighedsbillede af subversive selv-repræsentationer, hvor moderskab og huslighed iscenesættes som kannibalistisk kaos og død. Med deres fokus på fødsel og død kan begge udgaver af kvindeligheden ses som manifestationer af pågående kritiske forhandlinger om overgangsidentiteter.

Inden for den ideologiske ramme af ‘lighed med en forskel’ kultiveredes begæret efter moderkroppen af sovjetregimet i dets

propagandastrømme om de familieværdier og moralske imperativer, der forudsattes naturligt indlejret i kvindekønnet. Også i sovjettiden havde den symbolske identifikation mellem kvinde/mor og nation/moderland/folk været i brug. Med Stalin og senere Brezhnev som billedlig far (hovedet) og sovjetmødre (den frugtbare kvindekrop) som moderlandet dyrkedes på forskellig vis illusionen om sovjetsamfundet i skikkelse af én stor lykkelig familie.³ Alligevel indhegnedes sovjetkvinden ikke udelukkende af biologisk determinisme. Ved siden af moderpligterne forventedes hun at lægge lige så meget arbejde i produktionen som manden. Over halvdelen af den aktive arbejdsstyrke var kvinder (ca. 51 % i perioden 1970-1989, men herefter begyndte den at falde). Kritiske diskurser med påstande om en uheldssvanger ‘maskulinisering af kvinder’ og ‘feminisering af mænd’ begyndte at dukke op fra 1960erne. Dvs. netop i de år, hvor grunden blev lagt for civilisationskritikken med dens desavouering af moderne teknologi og fremskridtstro. Som i Vesten skiftede kultur-natur-hierarkiet plads i store dele af befolkningsbevidstheden: fra at have været uomtvistelig positiv, sank kategorien, sovjetkultur/civilisation ned til noget uomtvisteligt negativt. Natur-kategorien besattes derimod med positivitet. I årtier florerede en national-romantisk litteratur (fiktion såvel som publicistik), hvori naturens/de moderlige værdiers død knyttedes sammen med ødelæggelsen af det gamle, før-sovjetiske og agrare Rusland. Forskellige repræsentanter for kvindelige ‘ædle vilde’ – fra idylliske matriarkalske delfinsamfund til vise, gamle bondekvinder – flokkedes om moderskabets ikonografi for at sikre den fremmedgjorte og rodløse bybefolkning en åndelig genfødsel.⁴ Modstillingen land-by spejlede således modstillingen mellem det ‘autentisk’ kvindelige, naturen og naturligheden, og den ‘kunstige’ kønnethed i sovjetindustrialiseringens kvindemand og mandekvinde. Kønnets krise identificeredes med naturens.

Denne jagt på det tabte paradys bidrog længe til befolkningens voksende skepsis over for den sovjetiske idé. Og der er tilmed en god portion ironi gemt i historien. For Sovjetstaten krakelerede først, da den generation af bønder, som reelt kunne huske tidligere tiders hårde landsbyliv, havde forladt denne verden (Bryld & Kulavig 1998: 101 og Kozlova 1996).

RUSLANDS GENFØDELSE OG KVINDENATURENS GENOPSTANDELSE

Efter Sovjetunionens officielle sammenbrud og proklamationen d. 1. januar 1992 af et Rusland, hvis nationale grænser afviger fra det før-revolutionære russiske imperiums, forvandlede eftersøgningen af en national identitet til en dominerende politisk og kulturel diskurs. Med bogstavelig talt alt i forandring og opbrud – identitet, sprog, politik, jobs, social sikkerhed, fortid såvel som fremtid – kunne jagten på, hvad det vil sige at være russer, finde næring i det, der fremstod som essensen af stabil identitet: en (kvinde-) krop med en kønnet mission. For den ny politiske magtelite syntes denne fødekilde åbenbart så magisk lukrativ, at den i maj 1995 endog blev brugt i navngivningen af premierminister Tjernomyrdins politiske parti, 'Vort hjem er Rusland' (Nasjdom – Rossija). På russisk forbinder navnet klart visionen om en national identitet med konstruktionen af kvindelighed som moderlig, nærende og omsorgsfuld.

Bag navnet kredser, som tidligere antydet, også forestillingen om, at den sovjetiske fortid repræsenterede kræfter, der var undergravende for moderskab og familie. Først i 1990'erne havde opfattelsen af sovjetperioden som katastrofal indstifter af en unaturlig, forvrænget kvindelighed fået vid udbredelse. Kort efter sammenbrudet beskrev et pædagogisk tidsskrift fornedrelsens arv med ord, som knytter det faldne land til billedet af en falden kvinde:

“Hvis familien er samfundets grundlag, så

er kvinden, moderen, familiens grundlag. Hvis moderen er moralsk, er familien moralsk og samfundet moralsk. Dette har vi hånlige afvist ligesom mange andre enkle og evige sandheder. Nu har vi en overflod af [kvindelige] videreførere af arten, som bander og hengiver sig til alkohol og tobak. Men det værste er stadig i vente... Situationen er en sådan, at vi i dag virkelig må kæmpe for kvinderne, arnens beskytter, artens viderefører, grundlaget for vort åndelige og moralske selvopholdelse, beskytte dem mod falsk moral og falsk frihed, mod den skadelige indflydelse fra kynisme og skamløshed.” (Semenov 1992; cit. fra Pilkington 1996: 4)

Selv om indholdet nu bygger på de evige sandheder, er autoritetens, distanceringens og belæringens sovjet-grammatik endnu den samme. For hvem er 'vi'? Hvis er skamløsheden?

Dyrkelsen af kvinden som mor og nyt nationalt symbol affødte endnu under perestrojkaen serier af profane modbilleder, ikke mindst efter afskaffelsen af den yderst puritanske censur, der hidtil havde umuliggjort enhver form for benævnelse af prostitutionen endsige salg af erotica og pornografi. Billeder af nøgenmodeller, prostituerede mv. kom på mode, og ofte som i filmen *Intergirl* (1989) gjordes de til ikoner på et land, sat til fals af systemet. Filmens kvindelige hovedperson, Tanja, er sygeplejerske om dagen og valuta-prostitueret om natten. Hendes dagprofil er nok moderlig omsorgsfuld, men under mørkets dække udbyder hun ikke desto mindre skamløst sin krop til velbeslåede udenlandske turister. Hun signalerer hermed den sovjetiske dobbeltmoral og afstand mellem facade og virkelighed. Alligevel lægger filmen op til ægteskab mellem hende og en flink, svensk forretningsmand, der forelsker sig i hende. Han har tilmed en vane, der ikke kun må have forbløffet det hjemlige publikum ved at være aldeles u-russisk, men som også signalerer alliancens muligheder. For han reg-

Den røde her som pin-up (kilde: Photo (Special URSS), 1989)

ner omhyggeligt prisen på restaurationsmiddagen ud på sin lommeregner. Ægteskabet mellem netop den skandinaviske samfundsmodel og den prostituerede kvinde krop (SSSR) kunne med andre ord skabe en ny og respektable fremtid. Men lykken og ærbarhedens tid kommer aldrig, for Tanja indhentes af fortidens synder.

Udsalget af tidligere mærkevarer anskueliggøres tillige af de to fotografier her i artiklen. På det ene degraderes den røde hær, systemets rygrad, til pin-up porno, mens det andet spotter emblemet på Sovjetunionen selv, hammer og segl. I begge tilfælde ligger nedværdigelsen i berøringen til den blottede eller nøgne kvinde krop, og i begge tilfælde opfordrer billederne betragteren til aggression og vold mod denne krop. Ville voldtægt måske ligefrem være en ny-patriotisk handling?

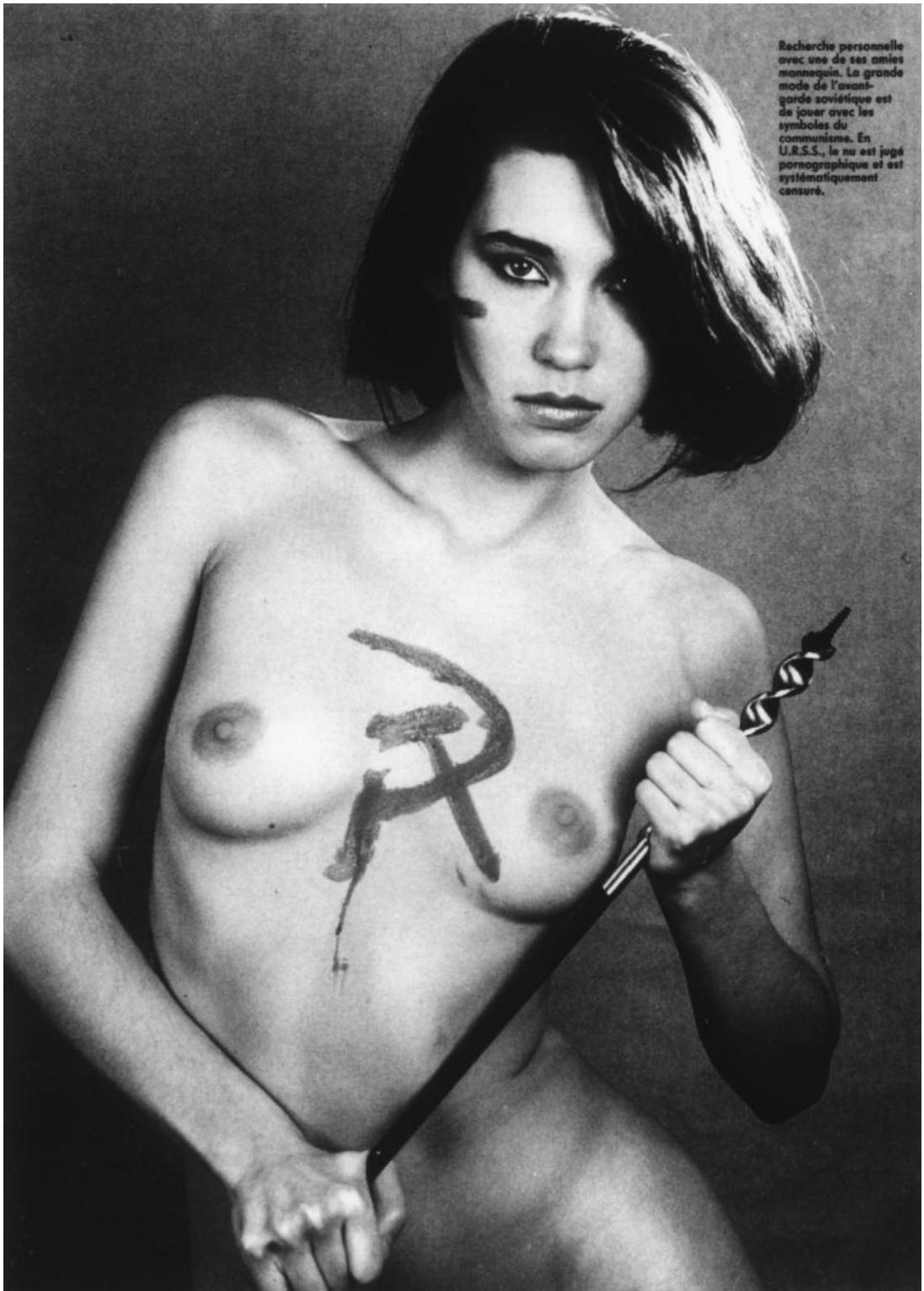
I diskurser, der bestræbte sig på at vise det gamle regimes moralske fallit, blev Sovjetunionen således topos for mod-billederne til huslige og pastorale Moder Rusland, arnens vogter.

Påstanden om, at Rusland i modsætning til det unaturlige SSSR altid havde været identisk med det 'kvindelige princip', og vice versa, at Kvinden i Rusland 'inkarnerer den russiske nationalkarakter' (Ilizarov 1994: 3), kunne f. eks. bruges ikke blot til at rekonstruere landets historie, men også til at legitimisere behovet for udgivelser af erindringer af og historier om kvinder, som på den ene side demonstrerede sovjetregimets perversitet og på den anden gendannede og bekræftede billedet af hjemmet og husligheden. Et eksempel er antologien, *Kvindens skæbne i Rusland* (1994), redigeret af en mand, men indsamlet og kommenteret af en gruppe kvindelige historikere på grundlag af optegnelser og breve, privatpersoner havde indleveret til Folkets Arkiv (Narodnyj Archiv).⁵ Bogens intention var tydeligvist at forstøde fortiden og gindsætte Kvinden i rollen som arnens vogter. Gennem fokus på memoirer og interviews anslås sammenbruddets og hjemløs-

hedens tematik. Sovjettiden præsenteres således som producent af opløste og ruinerede familieliv, af hjem, der erstattedes med fængsler og lejre, af fysisk hårdt arbejde, som forvandlede kvinder til mænd, – med andre ord, jobs, som ikke blot vansirede deres feminine ydre og 'skønhed', men direkte tvang dem væk fra familiens skød, fra deres naturlige forudbestemmelse.

Ikke sjældent desavouerer forskernes moralske kommentarer de berørtes egne oplevelser. Huskede en kvinde sit mangeårige, fysisk krævende job som den lykkeligste tid i sit liv, og bedyrede hun, at hun faktisk havde 'følt sig hjemme' i jobbet som byggearbejder ved opførelsen af metroen i Moskva, ja så tjener vidnesbyrdet dem netop som bevis på fortidens samfundsmæssige unatur (Ilizarov 1994: 144). Sådanne kvinder, hævdes det, manipuleredes til at glemme, at 'naturen' havde forudbestemt dem til noget andet.

Som det fremgår af bogens kronologisk opbyggede indholdsfortegnelse, anskues rodløsheden og perverteringen af kvindens naturen som en accellererende proces. Jo nærmere vi kommer sovjetregimets sidste dage, jo længere væk er Kvinden kommet fra sin biologiske essens. Efter det næstsidste kapitel, der har titlen 'Er De en mand eller en kvinde?', følger kulminationen med den skæbnessvangre overskrift, 'Sammenbrud', hvor læserne introduceres til den sande kvindeligheds endegyldige opløsning. Her dukker rodløsheden op i skikkelse af en hjemløs kvinde, hvis marginaliserede og nomadiserede identitet sættes i relief af hendes ukendte fødested og illegitime gadeliv. Rodløshed og afvigelse dukker også op i finalens øvrige skikkelser, der er grupperet som dele af en helhed: en kone, mor til to, som bedrager sin rare og hjælpsomme mand under et ferieophold på det solfyldte, blomstrende og eksotiske Krim; efter skildringen af det forrådtte familieliv kommer historierne om en kynisk prostitueret med barn og gonorré og til allersidst det endelige trumfkort, den lesbiske.

Recherche personnelle
avec une de ses amies
mannequin. La grande
mode de l'avant-
garde soviétique est
de jouer avec les
symboles du
communisme. En
U.R.S.S., le nu est jugé
pornographique et est
systématiquement
censuré.

Hammer og segl som tegn på prostitutionskroppen (Special URSS), 1989

Selv om redaktørerne appellerer til læsernes medfølelse og tolerance, er koblingen mellem degraderingen af nationens krop og den kvindelige natur svær at overse. Nationens fald symboliseres i billederne af kvinder uden hjem og ægtemænd. Den lave sovjetmoral har forvandlet den varmende og nærende arne til et fraværets og tabets sted: Ruslands genfødsel og kvindenaturens genopstandelse formuleres som to sider af samme sag.

ØST VERSUS VEST: SJÆL OG KROP

Bogen om kvindelighedens skæbne udkom blot få år efter Sovjetunionens officielle opløsning. Skønt behovet for at desavouere den fortsat alt for nære fortid stadig er til stede, er det af gode grunde meget mindre påtrængende i dag. Med Vestens dalende popularitet er forfaldslandskabet desuden blevet lettere at udskifte. Mere konventionelle geopolitiske eller rettere geo-moralske rum kan bruges til at opsuge de omtalte mod-billeder. Afgigende kvindeligheder og brudte, disharmoniske familier kan i stedet lokaliseres udenfor rigets grænser, i vesten eller simpelthen i 'Europa' som modstykke til selvet/os. (Dvs. fuldstændigt samme fif, vi i Vesten for tiden ivrigt anvender i andetgørelsen af Rusland: mafia-land.)⁶

Det moralske selv kan være Rusland eller, mere løst, den post-sovjetiske sammenslutning i SNG som i det følgende eksempel, hvor der trækkes på traditionelle, århundredgamle russiske modstillinger mellem det spirituelle og moralske 'øst' og det materialistiske, amoralske 'vest'. Den sløring og forsigtige ændring af seksualidentiteterne, som vi har oplevet i Vesteuropa i de seneste årtier, tjener således en veluddannet post-sovjetkvinde som dokumentation for vor vildfarne moralitet og misbrugte frihed. Med samme ridderlige intentioner om at beskytte de unge kvinder, fremtidens mødre, mod sædernes forfald, som jeg tidligere har beskrevet, tegner økonomen Jelena Solominskaja et billede af det moralske

anarki, den vestlige ungdom præsenteres for i vor kommercielle, sensationsøgende medier.

Hovedparten af hendes rædselshistorier fokuserer på familier med omvendte kønsroller – lesbiske familier, homoseksuelle familier (ligesom betydningsgiveren, mand, udelukker betegnelsen, homoseksualitet, ofte kvinder), mærkeligt ustabile familier som den, skribenten synes særligt fascineret af: en ung pige fortæller på TV, at hun plejede at have en far, men at hun nu efter hans kønsskifteoperation har to mødre. Alt dette peger ikke kun på fordærvelse af de unge i sådanne familier. Via medierne manipuleres selv børn i mere gammeldags familier til at tro på og til forældrenes forfærdelse endog forsvare de skæve relationer som rimelige og respektable. Hvilke familieskænderier og generationskløfter, sådanne scenarier resulterer i, kan i hvert fald artiklens forfatter levende forestille sig.

Overlegenheden hos det moralske, ikke-europæiske selv, ligger ifølge Solominskaja også i en anden kendsgerning. Materialistisk orienterede som alle europæiske kvinder er, foretrækker de at blive steriliserede i en relativ ung alder frem for at føde børn. Dette bliver mere og mere almindeligt, fortæller hun sine russiske læsere fra sit opholdssted i Düsseldorf. For ingen af de vestlige kvinder, hun kender, ville aflyse en ferie i Spanien eller acceptere et afbræk i karrieren for at få børn. I hvert fald ikke mere end ét.

I betragtning af det moralske forfald, forfatteren beskriver, skulle man tro, at begge påstande, steriliseringen og et-barns politikken, var godt nyt. Men nej. Vestens kolde arner og lukkede livmødre er endnu et bevis på det gennemgribende fordærv, som hun korrekt nok hævder, at feminismen og andre folkelige bevægelser har sin del af skylden for.

FAMILIELIV I KANNIBALISTISK KAOS

De diskurser, jeg indtil nu har introduceret,

har været forankret i moderskabskulten som stedet, hvorfra verden gives form og mening. Skønt overtaget fra sovjet-ideologien selv, kunne kulten i givne sammenhænge bruges mod den sovjetiske livstil som et uimodsigeligt bevis på selv samme sovjetismes unaturlighed. Sådan var det under og efter perestrojka-perioden sidst i 1980'erne og først i 1990'erne. Og sådan havde det været tidligere i den civilisationskritiske optik, som var på udkig efter andre, mere 'naturlige' og højtsvungne værdier end industrialiseringens og partipropagandaens. I den ædle vildes skikkelse spillede Mor Rusland, som nævnt, en positiv rolle i denne skole.

Den sidste moderskabdiskurs, jeg kommer ind på, adskiller sig på flere måder fra både denne tendens og fra de to tekster, jeg har behandlet, nemlig bogen om kvindeskæbnerne og artiklen om den vestlige dekadence. For det første er der tale om et fiktivt selvbiografisk fragment, en kortroman, *Det er nat*, af den russiske forfatter, Ljudmila Petrusjevskaja. Selv om fortællingen blev udsendt i begyndelsen af 1992, åbner den, for det andet, hverken døren på gab eller på klem for nostalgisk at invitere Naturen eller magiske Mor Rusland til på ny at indtage sin plads som vogter af arnen. Tværtimod sprænger den kulten selv ved entydigt at præsentere moderskab og omsorg som kannibalistisk kaos og død.

Historien om fortællerjeget, en fraskilt, kvindelig digter i halvtredsårsalderen med en senil mor, to voksne, men dybt infantile børn, og en lille dattersøn, hun snarere agerer mor end bedstemor for, kan bedst illustreres gennem det billede, der ekkoer det hjemlige sceneri. Om natten, når Anna, den aldrende moder-protagonist på ægte russisk vis sidder ved sit køkkenbord, travlt beskæftiget med at nedskrive historien om sit opløste og forarmede familieliv, trænger de dumpe lyde af tørre knogler, der knækker, ind i teksten gennem den tynde væg i lejligheden. Det er nabokvinden, som med sin økse hugger afpillede ben itu for at lave

suppe til sine børn. Eller er det omvendt? Er de forsultne børn måske øksens ofre? Som anslået af den konstante tekstuelle sammensmeltning af det nærende og fortærende, det kannibaliserede og kannibalerende, kunne det lige så godt være kokkemoren, den natlige øksehugger, der lavede suppeben af børnene for at stille sin egen sult. Men selv om Moderen står både bogstaveligt og symbolsk i centrum, har hun ikke eneret på kanibalismen, – den gennemsyrrer alle familier, enhver social relation. Ikke blot fortærer kannibal-mødrene deres kannibal-børn og vice versa, men selve udsugningen og opslugningen af andre fremstår som familiernes basale livsstil og som essensen af alle forhandlinger imellem dem. Reproduktion og dens konnotationer af uselvskhed og selvopofrelse bliver umulige at skelne fra dekonstruktion som degradering og død. Desuden tematiseres reproduktionen som ensbetydende med gentagelse og stagnation: de tre generationer af kvinder, bedstemoren, moren og datteren, spejler hinanden som tragikomiske travestier af det populære, men undertrykkende billede af kvinden, der er så uløseligt knyttet til moderen(s).

KONKLUSION

På trods af store forskelle har de to versioner af kvindelige selv-repræsentationer, jeg har omtalt, én ting til fælles. De reflekterer begge en fornemmelse af hjemløshed og kollaps. I den første (den om kvindeskæbnerne og vestlig amoral) fremtryller det moralske selv en diskurs om hjemkomsten fra fremmedhedens forstyrrede verden. I den anden dekonstrueres indkapslingen af kvindeligheden i moderlighed derimod til et dystert, kvælende billede af et hjem, der intet hjem er. Nok går moderskabsmytologien i opløsning, men hvad der bliver tilbage er alene et ambivalent tomrum: der er intet nyt hus at flytte ind i, ingen mulig hjemkomst. For efter mor-protagonisten, Annas død i den tomme og forladte lejlig-

hed, synes hendes hjemløse datter, hvis navn, Aljona, og hvis status som enlig mor med et par børn i sig selv markerer hendes spejlingsfunktion, at fortsætte sin nomadiske søgen efter en bolig, et hjem, hun næppe finder.

Omstillingsprocessen i det post-sovjetiske samfund har tydeligt indskrevet sig i det vacuum, som 'kvinden' traditionelt repræsenterer. Den russiske kvindekrop har skullet give svaret på det, feministen Posadskaya karakteriserede som et 'mande-projekt', nemlig skabelsen af et nyt Rusland, hvor kvinden kendte sin plads. Heldigvis er ikke alle kvinder enige i det.

NOTER

1. Posadskayas antologi giver en glimrende oversigt over kvindesituationen i dagens Rusland. Alle bidrag er skrevet af russiske feminister. Flere bidrag af russiske kvindeforskere findes i Anna Rotkirch and E. Haavio-Manilla (eds), *Women's Voices in Russia Today*, Dartmouth 1996. Et andet oversigtsværk er Marianne Liljeström-E. Mäntysaari-A. Rosenholm (eds), *Gender Restructuring in Russian Studies*, Slavica Tamperensia II, Tampere 1993 (knap en fjerdedel af artiklerne er på russisk, resten på engelsk). Fremhæves skal også Jane T. Costlow, S. Sandler, J. Vowles (eds), *Sexuality and the Body in Russian Culture*, Stanford University Press, Stanford, California 1993. I indledningen giver de tre redaktører en god historisk indføring i emnet.
2. Koblingen mellem kvindelighed, nation, land og folk er i de senere år blevet udforsket af især vestlige kvindeforskningsslavister, f.eks. Barbara Heldt, *Terrible Perfection: Women and Russian Literature*, Bloomington 1987; Joanna Hubbs, *Mother Russia: The Feminine Myth in Russian Culture*, Bloomington 1988.
3. Russisk har to ord for hhv. fædreland (otechestvo, dannet af ordet for far) og moderland (rodina, dannet af ordet for at føde).
4. Se f.eks. Al. Solzhenitsyns novelle 'Matrjonas gård' (1963) og V. Rasputins roman, *Afsked med Matjora* (russisk 1976; dansk 1986). Karakteristisk nok indgår navnet, mor (mat'), i begge titler. 1960ernes russiske delfin-dyrkelse er beskrevet i min artikel, 'The Days of Dogs and Dolphins: Aesopian Metaphors of Soviet Science' i Bryld & Kulvig 1998.

5. Folkets Arkiv blev oprettet under perestrojkaen med økonomisk støtte fra USA. Det var det første arkiv i Sovjetunionen, som tog imod almindelige menneskers breve og optegnelser.

6. En interessant bog om Vesteuropas udspaltning af Østeuropa siden 1700-tallet er Larry Wolff: *Inventing Eastern Europe. The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*, Stanford University Press 1994.

LITTERATUR

- Bryld, M. & Kulvig, E. (eds) (1998) *Soviet Civilization Between Past and Present*, Odense University Press, Odense.
- Ilizarov, B. S. (red) (1994), *Zhenskaja sud ba v Rossii*, Rossija Molodaja, Moskva.
- Kozlova, N. (1996) *Gorizonty posednevnosti sovjetskij epochi (golosa iz chora)*, RAN, Moskva.
- Petrusjevskaja, L. (1993) *Det er nat*, Samleren.
- Pilkington, H. (ed.) (1996) *Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia*, Routledge, London and New York.
- Posadskaya, A. (ed.) (1994) *Women in Russia. A New Era in Russian Feminism*, Verso, London-New York.
- Solominskaja, Je. (1997) 'Seksualnoj revolucii my predpochli proletarskuju', *Literaturnaja Gazeta* 19. marts.

SUMMARY

The belief in women's 'natural predisposition to motherhood and domesticity was drastically strengthened during the period of perestrojka, which has been characterized by Russian democratic feminists as 'basically a male project'. After the disintegration of the Soviet Union and the proclamation of a new Russia, the ongoing search for a national identity continued to nourish what was imagined to be a stable identity, i.e. a female body with a gender-specific mission. So magically promising did this bonding appear that, in 1995, it even influenced the naming of the political party of Prime Minister Chernomyrdin: 'Our Home is Russia' ('Nash dom – Rossija'), which clearly links the vision of national identity to the femininity of motherhood.

ring, nurturing and caring. Behind this image hovers the representation of the Soviet Union as a fallen woman.

The article shows how some women internalize the paradigm of the new 'mother nation' by constructing prostitutes, homeless women, lesbians, or even unfaithful wives as Soviet "others"; sometimes this deviant is so explicitly ostracized that she is situated beyond the borders, i.e. in the West (or simply in 'Europe', i.e. non-Russia). However, this discourse of pathetic and nostalgic womanhood does

*not stand alone; it is countered by subversive self-representations of domesticity and maternity such as cannibalistic chaos and death (e.g. L. Petrushevskaya's *The time – night*.)*

I suggest that both strategies, each in their own way, mirror the collapsing cultural identities which make up the present period of 'transition'.

Mette Bryld, lektor
Center for Slaviske Studier
Odense Universitet.